

Türkiye’de Toplu İş Sözleşmeleri ve Grevlerin İşsizliğe Etkisi: Ekonometrik Bir Yaklaşım

The Effects of Collective Bargaining and Strikes on the Unemployment in Turkey: An Econometrical Approach

Osman PEKER

Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi,
Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü

Mehmet BÖLÜKBAŞ

Arş. Gör., Adnan Menderes Üniversitesi,
Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü

İsmet GÖÇER

Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi,
Aydın İktisat Fakültesi, Ekonomi ve Finans Bölümü

Ekim 2015, Cilt 5, Sayı 2, Sayfa 70-87
October 2015, Volume 5, Number 2, Page 70-87

P-ISSN: 2146 - 4839

E-ISSN: 2148-483X

2015/2

www.sgd.sgk.gov.tr

e-posta: sgd@sgk.gov.tr

Yazılar yayınlanmak üzere kabul edildiği takdirde, SGD elektronik ortamda tam metin olarak yayımlamak da dahil olmak üzere, tüm yayın haklarına sahip olacaktır. Yayınlanan yazılardaki görüşlerin sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazı ve tablolardan kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

If the manuscripts are accepted to be published, the SGD has the possession of right of publication and the copyright of the manuscripts, included publishing the whole text in the digital area. Articles published in the journal represent solely the views of the authors.

Some parts of the articles and the tables can be cited by showing the source.

Cilt : 5 - Sayı : 2 - Yıl : 2015 / Volume : 5 - Number : 2 - Year : 2015

Sahibi / Owner of the Journal

Sosyal Güvenlik Kurumu Adına / On behalf of the Social Security Institution
Cevdet CEYLAN (Kurum Başkan Yardımcısı / Deputy President of the Institution)

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Responsible Publication Manager

Mehtap ALTINOK

Yayın Kurulu / Editorial Board

Cevdet CEYLAN
Harun HASBİ
Erdoğan ÜVEDİ
Mürsel BAKİ
Ahmet Yalçın YALÇINKAYA

Editörler / Editors

Doç. Dr. Erdem CAM
Onur ÖZTÜRK
Selda DEMİR
Asuman KAÇAR

Yayın Türü: Uluslararası Süreli Yayın / Type of Publication: Periodical

Yayın Aralığı: 6 aylık / Frequency of Publication: Twice a Year

Dili: Türkçe ve İngilizce / Language: Turkish and English

Basım Tarihi: Press Date: 01.10.2015

Sosyal Güvenlik Dergisi (SGD),

TUBİTAK ULAKBİM - TR

ASOS INDEX - TR

DOAJ - SE

EBSCO HOST - US

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL - PL tarafından indekslenmektedir.

Journal of Social Security (SGD), has been indexed by

TUBİTAK ULAKBİM - TR

ASOS INDEX - TR

DOAJ - SE

EBSCO HOST - US

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL - PL

SGD Sosyal Güvenlik Dergisi

Tüm hakları saklıdır. Bu Dergi'nin tamamı ya da Dergi'de yer alan bilimsel çalışmaların bir kısmı ya da tamamı 5846 sayılı Yasa'nın hükümlerine göre Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığının yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

Tasarım / Design: Pinhole Medya - Ankara - info@pinholemedya.com

Basım Yeri / Printed by: Dumat Ofset

İletişim Bilgileri / Contact Information

Ziyabey Caddesi No: 6 Balgat / Ankara / TURKEY

Tel / Phone: +90 312 207 88 91 – 207 87 70 • Faks / Fax: +90 207 78 19

İrişim: www.sgd.sgk.gov.tr • e-posta / e-mail: sgd@sgk.gov.tr

ULUSLARARASI DANIŞMA KURULU / INTERNATIONAL ADVISORY BOARD

Professor Yener ALTUNBAŞ
Bangor University – UK

Professor Jacqueline S. ISMAEL
University of Calgary – CA

Professor Özay MEHMET
University of Carleton – CA

Professor Allan MOSCOVITCH
University of Carleton – CA

Professor Mark THOMPSON
University of British Columbia – CA

Asst. Prof. Sara HSU
State University of New York – USA

Asst. Prof. C. Rada Von ARNIM
University of Utah – USA

ULUSAL DANIŞMA KURULU / NATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ahmet Cevat ACAR
Türkiye Bilimler Akademisi

Prof. Dr. Mustafa ACAR
Aksaray Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Örsan AKBULUT
TODAİE

Prof. Dr. Levent AKIN
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Yusuf ALPER
Uludağ Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Faruk ANDAÇ
Çağ Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Kadir ARICI
Gazi Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Onur Ender ASLAN
TODAİE

Prof. Dr. Berrin Ceylan ATAMAN
Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

Prof. Dr. Hayriye ATİK
Erciyes Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Zakir AVŞAR
Gazi Üniversitesi
İletişim Fakültesi

Prof. Dr. Selda AYDIN
Gazi Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Ufuk AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Remzi AVGÜN
Gazi Üniversitesi
Tıp Fakültesi

Prof. Dr. Abdurrahman AYHAN
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Mehmet BARCA
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
İşletme Fakültesi

Prof. Dr. Vedat BİLGİN
Gazi Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Nurşen CANİKLİOĞLU
Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Fevzi DEMİR
Yaşar Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. A. Murat DEMİRCİOĞLU
Yıldız Teknik Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Üstün DİKEÇ
Emekli Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Ömer EKMEKÇİ
İstanbul Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Şükran ERTÜRK
Dokuz Eylül Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Mehmet Vedat GÜRBÜZ
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Prof. Dr. Ali GÜZEL
Kadir Has Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Alpay HEKİMLER
Namık Kemal Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ
Pamukkale Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Türksel KAYA BENGSHIR
TODAİE

Prof. Dr. Aşkın KESER
Uludağ Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Cem KILIÇ
Gazi Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Ali Rıza OKUR
Sebahattin Zaim Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Serdar SAYAN
TOBB Ekonomi ve
Teknoloji Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Ali SEYYAR
Sakarya Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Ali Nazım SÖZER
Yaşar Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Atılım Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Müjdat ŞAKAR
Marmara Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Erol ŞENER
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Tıp Fakültesi

Prof. Dr. Zarife ŞENOCAK
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Savaş TAŞKENT
İstanbul Teknik Üniversitesi
İşletme Fakültesi

Prof. Dr. Mehtap TATAR
Hacettepe Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Sabri TEKİR
İzmir Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Aziz Can TUNCAY
Bahçeşehir Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. M. Fatih UŞAN
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Özlem Özdemir YILMAZ
Ortaoğu Teknik Üniversitesi İİBF

Doç. Dr. Tamer AKSOY
TOBB Ekonomi ve
Teknoloji Üniversitesi İİBF

Doç. Dr. Süleyman BAŞTERZİ
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Hediye ERGİN
Marmara Üniversitesi İİBF

Doç. Dr. Orhan FİLİZ
Polis Akademisi

Doç. Dr. Engin KÜÇÜKKAYA
Ortaoğu Teknik Üniversitesi İİBF

Doç. Dr. Adil ORAN
Ortaoğu Teknik Üniversitesi İİBF

Türkiye’de Toplu İş Sözleşmeleri ve Grevlerin İşsizliğe Etkisi: Ekonometrik Bir Yaklaşım¹

The Effects of Collective Bargaining and Strikes on the Unemployment in Turkey: An Econometrical Approach

Osman PEKER*

Mehmet BÖLÜKBAŞ**

İsmet GÖÇER***

ÖZ

Ülkelerin en önemli ekonomik sorunları arasında işsizlik ilk sırada yer alır. Genellikle, enflasyon ve faiz oranlarının yüksek olması, dış ticaret açıkları, yatırımların yetersizliği ve benzeri nedenlere bağlı olarak belirlenen işsizlik, daha çok ücret artışlarıyla sonuçlanan toplu iş sözleşmeleri ve grevlerden de olumsuz bir şekilde etkilenir. Özellikle, ekonomik konjonktürün bozulduğu dönemlerde bu etki daha fazla görülür. Bu kapsamda, Türkiye’de toplu iş sözleşmeleri ve grevlerin işsizliğe etkisi, Vektör Otoregresiv (VAR) yöntemi yardımıyla incelenmiştir. 2000 sonrası dönemin ele alındığı çalışmanın bulgularına göre, işsizlik, hem toplu iş sözleşmelerinden hem de bu sürecin etkisiyle ortaya çıkan grevlerden etkilenmiştir.

Anahtar Sözcükler: İşsizlik, toplu iş sözleşmeleri, grevler, Türkiye

ABSTRACT

The unemployment takes first place among the most important economic problems of the countries. The unemployment, which is identified due to high inflation and interest rate, foreign trade deficits, the lack of investment and similar reasons is also affected negatively by collective bargaining resulted in wage increases and strikes. This effect is seen especially in the periods of deteriorating economic conjuncture. In this context, the effects of collective bargaining and strikes on the unemployment in Turkey is examined by using Vector Autoregressive (VAR) Method. According to the findings of the study dealing with the period after 2000, unemployment is effected by both collective bargaining and strikes that arising from the effects of this process.

Keywords: Unemployment, collective bargaining, strikes, Turkey

* Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü,

opeker@adu.edu.tr

** Arş. Gör., Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü,

mbolukbas927@gmail.com

*** Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın İktisat Fakültesi, Ekonomi ve Finans Bölümü,

igocer@adu.edu.tr

1 Bu çalışma, 14. Uluslararası Ekonometri, Yöneylem Araştırması ve İstatistik Konferansı’nda sunulmuş metnin geliştirilmesi sonucu hazırlanmıştır.

GİRİŞ

Mevcut ekonomik koşullarda çalışmak istediği halde istihdam imkânı bulamayan kişi sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu durum beşeri sermayenin israfına yol açtığı gibi, gelir dağılımının da bozulmasına neden olmaktadır. Psikolojik ve sosyolojik etkilerinin yanı sıra, ekonomik açıdan kişilerin gelirsiz kalması anlamına gelen ve işsizlik olarak tanımlanan bu durum; ister gelişmiş, ister gelişmekte olan ülkeler açısından değerlendirilsin en temel ekonomik sorun olarak görülmektedir.

Çok sayıda değişkenin bir fonksiyonu olarak ortaya çıkan işsizlik, bir sonuç değişken olup; en çok ekonomik nedenlere bağlı olarak belirlenmesine rağmen, politik ve kurumsal faktörlerin de etkisinde kalmaktadır. İstihdamı incelemeye ya da fiyat istikrarını hedeflemeye yönelik olarak uygulanan ekonomi politikaları işsizliğin hangi oranda olacağını önemli ölçüde belirlemektedir. Örneğin, devletin asli görevlerine çekilmesini öngören liberal ekonomi politikalarının dominant olduğu dönemlerde işsizliği uyaran faktörlerin artış eğilimine girdiği söylenebilir.

Bu kapsamda Türkiye’de işsizlik sorunu tarihsel süreçte başta yapısal sorunlardan olmak üzere, dinamik nüfus yapısı, göç ve özellikle uygulanan ekonomi politikalarından etkilenmektedir. Cumhuriyetin kuruluş yılında %9 civarında olan işsizlik, devletçi ekonomi ve planlı kalkınma modelinin uygulandığı yıllarda, genellikle %4’ün altında gerçekleşmiştir. 1960’lı yılların son çeyreğinde %5’i aşan işsizlik oranları, 1970’li yıllarda ülke ve dünya konjonktüründeki olumsuz koşullara bağlı olarak %10’lara yükselmiştir. İşsizlik problemi yeni ekonomik modellerin uygulandığı sonraki yıllarda da artarak devam etmiştir. 1980’li yıllarda yaklaşık olarak %8 civarında gerçekleşen işsizlik oranları, sonraki dönemlerde yaşanan ekonomik krizlerin de etkisiyle özellikle 2000’li yıllara gelindiğinde çift haneli rakamlarda gerçekleşerek %10’ların üzerine çıkmış ve küresel krizin de etkisiyle 2008 ve 2009 yıllarında %13’lere kadar yükselmiştir. Buradan Türkiye’de işsizlik oranlarının son dönemlerde artış gösterdiği anlaşılmakta ve işsizlikle mücadelenin yeni ekonomik modeller kapsamında yürütülmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Bir ülkedeki işgücü piyasasının yapısı, işçi-işveren ilişkilerini belirleyen yasal mevzuat ve diğer sosyal politika uygulamaları işsizlikle mücadelede farklı politika seçeneklerini kapsar. Toplu pazarlık süreçlerinin daha

uzlaşmacı bir yaklaşımla sonuçlandığı durumlarda, işçi-işveren ilişkileri daha yönetilebilir düzeyde ve her iki tarafın çıkarları asgari ölçüde de olsa korunur. Bunun yerine, yalnızca bir tarafın çıkarlarını öncelemeyi hedefleyen toplu iş sözleşmeleri taraflar açısından istenmeyen sonuçları doğurabilir. Örneğin, ücret sendikacılığının öne çıktığı ülkelerde, çalışanlar lehine, yüksek gelir artışları karşılığında istihdam hacmi daralabildiği gibi, çalışma barışı da olumsuz yönde etkilenebilir. Bu kapsamda, toplu iş sözleşmeleri, grevler ve işsizlik arasındaki ilişkinin incelenmesi, işsizlik sorununa yönelik yeni politika seçeneklerini değerlendirmeye fırsat verecektir.

İşçi ve işverenlerin karşılıklı olarak sosyal ve ekonomik haklarını korumayı amaçlayan toplu iş sözleşmeleri (Demircioğlu ve Centel, 2009:278), belirli bir firmada çalışan işçilerin, ücret ve çalışma şartları bakımından koalisyon halinde hareket etmesini sağlar (Ebell ve Haefke, 2004:11). Toplu iş sözleşmelerinin yoğun yapıldığı veya sendikacılığın geliştiği ülkelerde, sendikaların, ücretlerin artışı yönündeki talebi daha az istihdam, daha fazla işsizlik ve enflasyona yol açar. Bu anlamda sendikalar, ekonomik performans üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Ancak, sendikaların, şirketlerin verimlilik artırıcı faaliyetlerine etkin katılımı yoluyla bu olumsuz etki azaltılabilir (Aidt ve Tzannatos, 2002:94).

Çalışma yaşamında işçiler, sosyal ve ekonomik haklar bakımından çıkarlarıyla uyumlu olmayan gelişmeleri zaman zaman muhalif bir eylemle yanıtlayabilir. Grev olarak adlandırılan bu eylemler, toplu çıkarları iyileştirmeye yönelik olan yaptırımlar olup; genellikle, ücretlerin artırılması, çalışma şartlarının iyileştirilmesi, iş güvenliğinin sağlanması ve benzeri nedenlere dayanır. Nitekim, Seyfettinoğlu vd. (2009), grevleri, işçi ücretlerinin düşüklüğü, toplu iş sözleşmeleri sırasında işçilerin beklediği ücretin verilmemesi veya enflasyon rakamlarının ücret zamlarının üzerinde seyretmesi nedeniyle işçilerin alım gücünün düşmesine ve reel gelir kaybına bağlamaktadır.

Literatürde, toplu iş sözleşmeleri ve grevlerin işsizliğe etkisini analiz eden ampirik çalışmalarda farklı bulgular elde edilmiştir. Traxler ve Brandl (2009), 1980-2000 dönemi için 18 ülkeyi (Almanya, Amerika, Avusturya, Avustralya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İspanya, İsveç, İsviçre, Japonya, Kanada, Norveç, Portekiz, Yeni Zelanda)

kapsayan çalışmada toplu iş sözleşmelerinin sosyo-ekonomik etkilerini ülkeler ölçeğinde ele almış ve bu etkiyi istihdam, işsizlik, enflasyon, talep, tüketim, ekonomik büyüme, kamu harcamaları ve gelir dağılımı adaletsizliği açısından incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, toplu iş sözleşmelerinin artmasıyla birlikte istihdam oranları ve 15-24 yaş arası işsizlerin payı azalmaktadır. Diğer yandan, toplu iş sözleşmelerinin artışıyla birlikte aktif işgücü piyasa politikası olarak oluşturulan kamu harcamalarının payı da artmaktadır. Aidt ve Tzannatos (2002), seçilmiş bazı OECD ülkeleri için 1970-1994 dönemini temel alarak; toplu iş sözleşmeleri ve ekonomik performans ilişkisini incelemiştir. Ampirik bulgulara göre, toplu iş sözleşmesini etkin bir şekilde yürüten ülkelerde daha yüksek bir ekonomik performans gerçekleştirmekte ve ücret dağılımı konusunda iyileşmeler ortaya çıkmaktadır.

Sendikaların işsizlik, emek arzı ve verimlilik artışına etkilerini 1983-1988 ve 1989-1994 dönemlerini temel alarak 20 OECD ülkesi bağlamında inceleyen Nickell ve Layard’ın (1999) bulgularına göre, sendika yoğunluğu toplam işsizliği artırmakla birlikte, kısa ve uzun dönemde işsizlik üzerinde ayrı ayrı etki yaratmamaktadır. Ayrıca, sendikaların emek arzı ve verimlilik artışına da herhangi bir katkısı yoktur. Vedder ve Gallaway (2002), Amerika’daki işçi sendikalarının ekonomik etkisini araştırdığı çalışmada, sendikal hareketler ve sendikalaşma düzeyinin ekonomik büyüme sürecini, istihdam ve işsizlik oranlarını olumsuz etkilediği bulgusunu elde etmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde toplu iş sözleşmelerini ve ekonomik kalkınmayı güçlendirmede işçi sendikaların rolünü inceleyen Pencavel (1999) ise, yapılan toplu iş sözleşmeleri sonucunda sermaye birimi başına kullanılan emeğin artırılması durumunda gizli işsizliğin ortaya çıktığını, bunun da kaynak dağılımında etkinliği ve verimliliği azalttığını ileri sürmüştür.

OECD (1997) tarafından yapılan çalışmada, OECD ülkeleri için 1980-1994 dönemi dikkate alınmış, işsizlik, enflasyon, reel gelir büyümesi ve gelir eşitsizliği oranları kullanılarak toplu iş sözleşmesi ve ekonomik performans arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, toplu iş sözleşmelerinin istihdamın artışı yönünde etkili olduğu, gelir eşitsizliğini azalttığı, ancak enflasyon, işsizlik ve reel gelir büyümesi üzerinde bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Türkiye'ye ilişkin yapılan çalışmaların sonuçları ise şöyledir. Aktakas (2013), Türkiye'de ortalama reel ücretlerin belirlenmesi sürecinde toplu iş sözleşmelerinin etkisini 1980-2011 dönemi verileriyle araştırdığı çalışmada, istihdam, verimlilik ve toplu iş sözleşmesi katsayılarının pozitif olduğunu tespit etmiş, Fakat grevlerin, ücret belirlenmesi süreci üzerinde olumlu etkisinin olduğu yönünde anlamlı bir bulgu elde edememiştir.

Çetintaş vd. (2008), Türkiye'de sendikalaşmanın ekonomik büyüme ve işsizlik üzerindeki etkilerini 1984-2004 dönemi için yapısal kırılmalı birim kök testi, eş-bütünleşme ve nedensellik testleri ile incelemiş ve çalışmanın bulguları sendikalaşma, ekonomik büyüme ve işsizlik arasında dengeli bir ilişki olduğunu göstermiştir. Sendikalaşmanın ekonomik büyümeyi ve işsizliği negatif olarak etkilediği bu çalışmada, büyümeden sendikalaşmaya doğru tek yönlü, sendikalaşma ve işsizlik arasında ise çift yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Peker ve Bölükbaş (2012), Türkiye'de işsizliğin belirleyicilerini, Johansen eş-bütünleşme yöntemiyle, 2000:Q1-2011:Q1 dönemi için incelemiştir. Çalışmanın bulgularından değişkenler arasında eş-bütünleşme ilişkisinin bulunduğu ve toplu iş sözleşmelerinde meydana gelen artışların işsizliği artırdığı belirlenmiştir.

Kayacan (2004), Türkiye'de grevlerin üretim, istihdam ve ücretler üzerindeki etkilerini, 1963-1980 ve 1984-2000 dönemi için ayrı ayrı incelemiş ve grevlerdeki %1'lik artışın ücretleri ilk dönemde %0,6 oranında artırdığını, ikinci dönemde ise %1,1 oranında azalttığını tespit etmiştir. İkinci dönemdeki bu azalışın, grevler nedeniyle üretimde meydana gelen azalmadan kaynaklanmış olabileceği değerlendirilmiştir. Şahin (2002) ise, 1964-1998 dönemi için, Türkiye'de grevlerin belirleyicilerini araştırmıştır. Çalışmanın sonucunda işsizlik oranının bir yıl içinde ortaya çıkan grevleri istatistiki olarak etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Bu kapsamda, bu çalışmada Türkiye'de toplu iş sözleşmeleri ve grevlerin işsizliğe etkisi ampirik olarak araştırılmıştır. Literatürde bu iki değişkenin aynı anda incelendiği çalışmalara nadiren rastlanılmaktadır. Türkiye'de işsizlik konusu ile ilgili yapılan çalışmalarda ise daha çok işsizliğin yapısal sorunlarına ve ekonomi politikalarıyla ilişkisine odaklanılmakta, işsizlik

sorununun toplu iş sözleşmeleri ve grevler yönüne daha az değinilmektedir. Bununla birlikte, siyasal istikrar açısından diğer dönemlerden farklı görülen 2000 sonrası dönemin ele alınması, bu dönemdeki toplu pazarlık sürecinin etkilerinin izlenmesi ve yine bu dönemde işsizliğin ne kadarının toplu iş sözleşmeleri ve grevlerden kaynaklandığının incelenmesi bu çalışmayı diğerlerinden farklılaştırmaktadır. Bu doğrultuda hazırlanan çalışmamızın sonuçlarının literatüre bir katkı yapacağını düşünmekteyiz. Çalışmanın bundan sonraki kısmı iki bölümden oluşmaktadır. İlk olarak ekonometrik analiz kapsamında veri seti ve yöntem tanımlanarak, analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Sonraki bölümde ise, genel bir değerlendirmeye çalışma tamamlanmıştır.

I- EKONOMETRİK ANALİZ

A- Veri Seti ve Yöntem

Bu çalışma, 2000:Q1-2012:Q3 dönemini kapsamaktadır. Toplam beş değişkenin kullanıldığı çalışmanın değişken vektörü şöyledir: $iss=[tis, gre, kis, sue,]$. Burada; iss Türkiye’deki işsizlik oranını, tis toplu iş sözleşmelerinin sayısını, gre yapılan grevlerin sayısını, kis toplu iş sözleşmelerinin kapsadığı işçi sayısını, sue ise bileşik öncü göstergeyi temsil etmektedir. Ayrıca, mevsimsel etkileri belirlemek amacıyla üç mevsimsel kukla değişken kullanılmıştır. Veriler Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Elektronik Veri Dağıtım Sisteminden (TCMB 2013) ve Türkiye İstatistik Kurumundan (TÜİK 2013) elde edilmiştir.

Tablo 1’de, ekonometrik analizde kullanılan verilerin daha kolay okunabilmesini sağlamak amacıyla yıllık değerleri sunulmuştur. 2000-2012 dönemini kapsayan değerler TÜİK (2015) ve TCMB (2015) verilerinden yararlanılarak hazırlanmış olup; tis hem devlet hem de özel sektördeki toplam toplu iş sözleşmelerini, kis toplu iş sözleşmelerinin kapsadığı toplam işçi sayısını, gre ise sadece özel sektördeki grev sayısını temsil etmektedir. Diğer değişkenlere ait tanımlama ise önceki paragrafta verilmiştir.

Çalışmada, Türkiye’de yapılan toplu iş sözleşmeleri ve grevlerin işsizlik üzerindeki etkisi, vektör otoregresif (vector autoregressive: VAR) yöntemi yardımıyla test edilmiştir. Greene (1993), değişkenler arası dinamik ilişkileri araştırmada, VAR modellerinin, diğer yapısal modellerden daha

Tablo 1. Çalışmada Kullanılan Verilerin Yıllık Dağılımı

Yıllar	<i>iss</i>	<i>tis</i>	<i>gre</i>	<i>kis</i>	<i>sue</i>
2000	6,5	1646	33	208595	116.7
2001	8,3	4454	31	775478	121.05
2002	10,3	1764	19	255059	130.11
2003	10,4	1607	21	629240	142.55
2004	10,2	1482	29	325386	153.84
2005	9,5	3977	33	587456	164.77
2006	9,0	1705	22	304392	174.78
2007	9,2	1972	13	459449	185.03
2008	10,0	1704	14	242786	173.51
2009	13,1	1995	13	504796	191.8
2010	11,1	1662	10	338671	201.15
2011	9,1	1939	9	422584	208.35
2012	8,4	1255	7	172948	216.18

Kaynak: TÜİK (2015) ve TCMB (2015) verilerinden derlenmiştir.

etkin olduğunu ileri sürmektedir. İlk defa Sims (1980) tarafından formüle edilen VAR yönteminde, güçlü önsel kısıtlamalar olmaksızın içsel değişkenler arasındaki dinamik ilişkiler tahmin edilmektedir. Dolayısıyla, bu yaklaşımda hangi değişkenin içsel değişken, hangi değişkenin dışsal değişken olacağı zorunluluğunun olmaması ve modellerin kurulmasında sıkı ekonomik kurama bağlı kalınmaması uygulayıcılar açısından büyük bir kolaylık olarak yorumlanmaktadır (Charezma ve Deadman, 1993:181-182; Davidson ve MacKinnon, 1993:685).

VAR yönteminin söz konusu edilen kolaylığı yanında, uygulayıcılar açısından bazı güçlüklerinin de olduğu bilinmektedir. Gujarati (1995:750)'ye göre, m-değişkenli bir VAR modelinde bütün m-değişkenleri durağan olmak zorundadır. Eğer, durağanlık sağlanamıyorsa, veriler uygun bir şekilde dönüştürülmelidir. Başka bir güçlük ise, VAR modelinde uygun gecikme uzunluğunun saptanması konusudur. Örneğin, üç değişkenli bir VAR modelinde, her denklemdeki değişkenin sekiz gecikmeye sahip olduğu varsayılırsa, her denklemde yirmi dört gecikmeli parametre ve sabit terim bulunacaktır. Dolayısıyla örnek uzayının boyutu büyük olmadıkça, tahmin edilen birçok parametre serbestlik derecesini tüketeceği için, modelin parametrelerinin tahmini zorlaşacaktır. Farklı içsel değişkenlerin birlikte düşünüldüğü eşanlı denklem modeline dayanan VAR yönteminde, her içsel değişken kendi gecikmeli ve modeldeki diğer bütün içsel değişkenlerin

gecikmeli değerleriyle açıklanmakta ve modelde genellikle herhangi bir dışsal değişken yer almamaktadır. Bu kapsamda iki değişkenli standart bir VAR modeli şu şekilde ifade edilebilir:

$$y_t = a_1 + \sum_{i=1}^p b_{1i} y_{t-i} + \sum_{i=1}^p b_{2i} x_{t-i} + v_{1t} \quad (1)$$

$$x_t = c_1 + \sum_{i=1}^p d_{1i} y_{t-i} + \sum_{i=1}^p d_{2i} x_{t-i} + v_{2t} \quad (2)$$

Burada; y_t ve x_t değişkenleri, a_1 ve c_1 sabit terimleri, b ve d 'ler tahmin edilecek katsayıları, p gecikme uzunluğunu, v_t 'ler ise white-noise hata terimlerini temsil etmektedir.

Ön Testler

VAR modeliyle analize başlamadan önce değişkenlere yönelik bazı test ve işlemler yapılmıştır. İlk aşamada, değişkenlerin durağanlık düzeyleri, Dickey-Fuller (DF) (1979) ve Phillips-Peron (PP) (1988) testleri kullanılarak araştırılmıştır. DF testinde hata teriminin içsel bağıntılı olması durumunda genişletilmiş DF testi (Augmented Dickey Fuller:ADF) kullanılmaktadır. Bu şekilde yapılan test ADF testi olarak bilinmektedir.

Birim kök test sonuçlarının sunulduğu Tablo 2'den izlenebileceği gibi, her iki test sonucunda, test biçimi olarak sabit terimli modelde, *tis* ve *kis* değişkenleri hariç, tüm değişkenlerin %1 anlamlılıkta durağan olmadığı, fakat birinci farkları alındıktan sonra durağan olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda tahmin edilecek VAR modelinde, *tis* ve *kis* değişkeni düzey değerleriyle, *iss*, *gre* ve *sue* değişkenleri ise birinci farkı alındıktan sonraki değerleriyle yer alacaktır.

VAR modeliyle analize başlarken ikinci aşamada, modelin en uygun gecikme uzunluğu belirlenmiştir. Bunun için literatürde genellikle Akaike bilgi ölçütü (Akaike Information Criterion: AIC), Schwarz bilgi ölçütü (Schwarz Information Criterion: SC) ve Son Tahmin Hatası ölçütü (Final prediction error: FPE) kullanılmaktadır (Johansen, 1995; Enders, 1995). Gecikme uzunluğunun belirlenmesine ilişkin elde edilen sonuçlar,

Tablo 2. Birim Kök Testi Sonuçları

<i>Düzye Değerleri</i>		<i>DF</i>	<i>ADF</i>	<i>PP</i>
Sabit Terimli Model	İSS	-2.50 [0.01]	-2.56 (4) [0.10]	-2.33 [0.16]
	TİS	-6.80*** [0.00]	-3.53(4)** [0.01]	-8.90*** [0.00]
	GRE	-2.24 [0.19]	-1.85(4) [0.34]	-2.32 [0.16]
	KİS	-6.06*** [0.00]	-6.50(5)*** [0.00]	-7.95*** [0.00]
	SUE	-0.71 [0.83]	-0.71 (0) [0.83]	-0.75 [0.82]
Sabit Terimli ve Trendli Model	İSS	-3.24* [0.08]	-2.69(4) [0.24]	-3.31* [0.07]
	TİS	-6.81*** [0.00]	-3.85** [0.02]	-14.95*** [0.00]
	GRE	-4.47*** [0.00]	3.08 [0.12]	-4.48 [0.00]
	KİS	-6.01*** [0.00]	-7.55(5)*** [0.00]	-10.18*** [0.00]
	SUE	-3.24* [0.08]	-3.90540(1)** [0.01]	-3.42 [0.05]
<i>Birinci Farkları</i>				
Sabit Terimli Model	DİSS	-9.05*** [0.00]	-2.30(3)*** [0.17]	-13.52255*** [0.00]
	DTİS	-9.53*** [0.00]	-11.28(2)*** [0.00]	-18.72 [0.00]
	DGRE	-9.02*** [0.00]	-3.02(3)** [0.03]	-15.44*** [0.00]
	DKİS	-8.21*** [0.00]	-5.69(5)*** [0.00]	-13.92*** [0.00]
	DSUE	-6.05*** [0.00]	-6.05(0)*** [0.00]	-6.22*** [0.00]
Sabit Terimli ve Trendli Model	DİSS	-9.08*** [0.00]	-2.64(3) [0.26]	-19.44*** [0.00]
	DGRE	-8.93 [0.00]	-2.95(3) [0.15]	-16.11*** [0.00]
	DTİS	-9.44*** [0.00]	-11.17(2)*** [0.00]	-18.43*** [0.00]
	DKİS	-8.14*** [0.00]	-5.61*** [0.00]	-13.91*** [0.00]
	SUE	-3.24* [0.08]	-3.90(1)** [0.01]	-3.42 [0.05]

Not: Parantez içindeki değerler Schwarz Kriterine göre belirlenmiş gecikme uzunluğunu, köşeli parantez içindeki değerler ise p-olasılık değerlerini göstermektedir. PP testi için bant genişliği Newey-West temelli Barlet Kernel tekniği kullanılarak seçilmiştir. ***, ** ve * sırasıyla %, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir.

Tablo 3’de sunulmuştur.

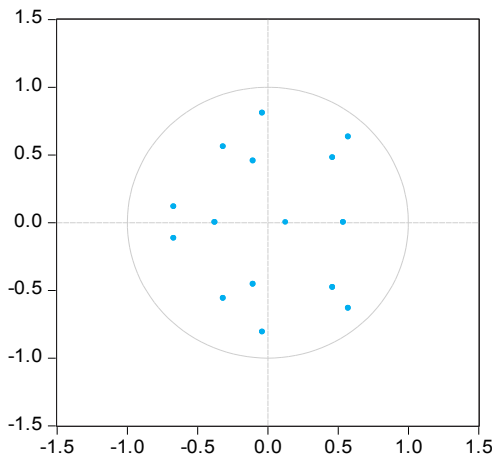
Buna göre, uygun gecikme uzunluğu SC’ye göre sıfır, AIC ve FPE’ye göre dört olarak gerçekleşmiştir. Ancak sıfırınca gecikme geçersiz olacağından dikkate alınmamıştır. Dördüncü gecikme uzunluğunda ise LM olasılık değerlerinin tümü 0.05’den büyük çıkmadığı için hata teriminin bilinen

Tablo 3. VAR Uygun Gecikme Uzunluğu

Gecikme Uzunluğu	FPE	AIC	SC
0	8.78e+17	55.50115	56.49497*
1	7.00e+17	55.24372	57.23137
2	1.45e+18	55.88367	58.86515
3	8.22e+17	55.13046	59.10577
4	4.02e+17*	54.06926*	59.03840

varsayımları sağlamadığı belirlenmiştir. Bu durumda, diğer gecikme uzunlukları incelenerek, uygun gecikmenin üç olduğu VAR modeli tercih edilmiştir. Bu gecikme uzunluğunda istikrar koşulu test edilmiş ve üç gecikmeli modelin karakteristik ters kökleri Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Var Modelinin Karakteristik Ters Kökleri

Burada ters kökler birim çember içinde kalmaktadır. Lütkepohl'e (1991) göre, böyle bir VAR modeli durağan bir sürece sahip olup; etki-tepki fonksiyonları, standart hata ve benzeri sonuçlar açısından geçerlidir. Sonuç olarak üç gecikmeli VAR modeli, doğrulama testleri açısından etkin ve tutarlıdır. Bu gecikme uzunluğunda ayrıca değişen varyans sorunu olup olmadığı White testi ile araştırılmış ve olasılık değerinin Tablo 5.a'da görüldüğü üzere, 0.05 den büyük olduğu izlenmiştir. Buna göre, değişen varyansın olmadığı H_0 hipotezi de kabul edilmektedir. Modelde otokorelasyon sorununun varlığı Tablo 5.b'deki gibi test edilmiş ve otokorelasyonun olmadığı H_0 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 5a. *Değişen Varyans Testi*

Ki-Kare İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Olasılık Değeri
536.68	525	0.35

Tablo 5b. *Otokorelasyon Testi*

Gecikme Uzunluğu	LM-Test İstatistiği	Olasılık Değeri
1	30.63	0.20
2	16.32	0.90
3	25.42	0.43
4	33.11	0.12
5	16.96	0.88
6	23.47	0.54
7	23.73	0.53
8	31.61	0.16
9	21.12	0.68
10	20.63	0.71
11	19.14	0.79
12	22.45	0.60

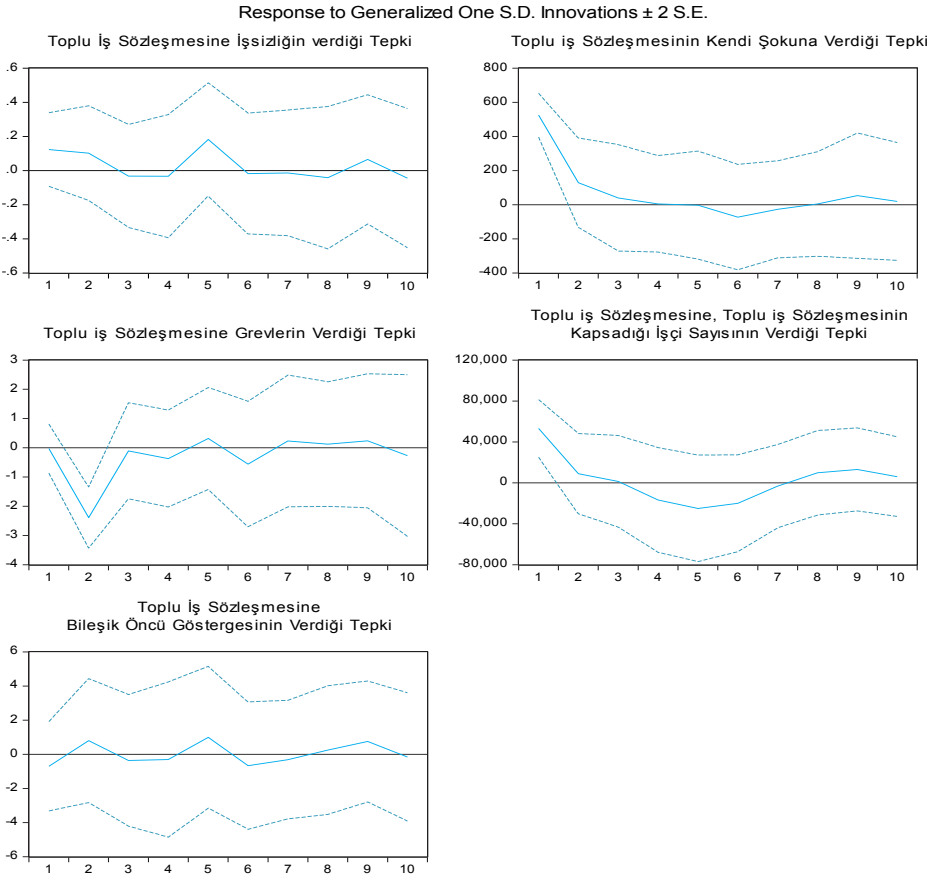
B- Etki-Tepki Fonksiyonları

Analizin bu kısmında, Türkiye'de toplu iş sözleşmeleri ve grevlerin işsizlik üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla, on dönem için elde edilen etki-tepki fonksiyonlarına yer verilmiştir. Güven aralıkları için Monte Carlo simülasyon tekniği kullanılmıştır. Grafik 1'de toplu iş sözleşmelerinin hata terimlerinde ortaya çıkan 1 standart sapmalık

genelleştirilmiş etkisine diğer değişkenlerin gösterdiği tepkiler analiz edilirken; Grafik 2'de, grevlerin hata terimlerinde meydana gelen 1 standart sapmalı genelleştirilmiş etkisine diğer değişkenlerin verdiği tepkiler araştırılmıştır. Pesaran ve Shin (1998), tarafından ortaya atılan genelleştirilmiş etkiler yaklaşımında, şokların etkisi VAR modelindeki değişkenlerin sıralamasına bağlı olmadan analiz edilmektedir. Dolayısıyla bu yaklaşımda farklı sıralama biçimlerine bağlı olarak ortaya çıkması muhtemel sonuçlardan kaçınılmaktadır.

Grafik 1'de, toplu iş sözleşmesinin başlangıç döneminde işsizliği azalttığı, üçüncü dönemden itibaren ise, arttırdığı görülmektedir. Aynı dönemlerde

Grafik 1. *Toplu İş Sözleşmesi Değişkeninin Hata Terimlerinde Meydana Gelen 1 Standart Sapmalı Genelleştirilmiş Etkisine Diğer Değişkenlerin Gösterdiği Tepkiler*

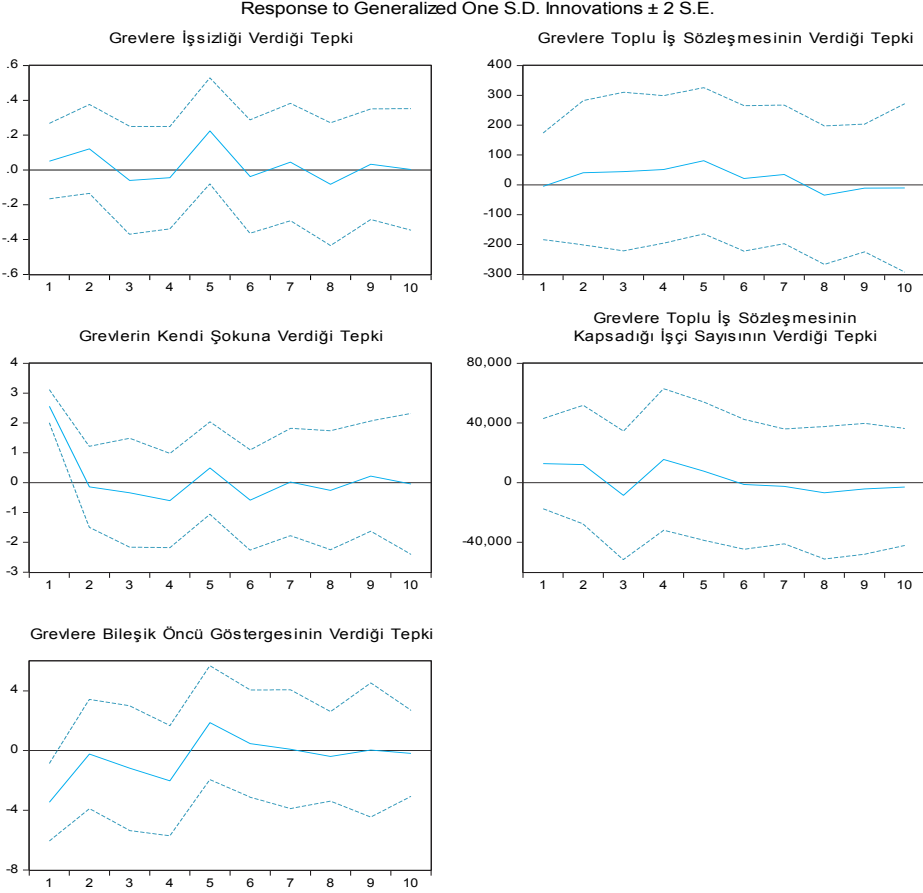
grev değişkeni de benzer bir trendde sahiptir. İşsizliğin, öngörülenin aksine, birinci ve ikinci dönemlerde azalış yönünde tepki vermesinin, araştırmanın yapıldığı dönem itibariyle sendikaların ücret artışından çok istihdam güvencesini öncelemiş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Burada, 2000 sonrası uygulanan yeni ekonomik modelde enflasyonla mücadele politikaları önemli bir faktör olarak görülmektedir. Ekonomik istikrara bağlı olarak grevler de başlangıç döneminde azalmıştır. İşsizliğin ve grevlerin azaldığı durumda bileşik öncü göstergesi artış yönünde bir yanıt vermiş olup, beklentilerle uyumlu bir davranış göstermiştir. Toplu iş sözleşmesine, toplu iş sözleşmesinin kapsadığı işçi sayısının azalarak yanıt vermesinin, toplu iş sözleşmesinin kendi şokuna vermiş olduğu daraltıcı yanıtta kaynaklanmış olduğu düşünülmektedir.

Grafik 2’de grev değişkeninin hata terimlerinde meydana gelen 1 standart sapmalı genelleştirilmiş etkisine başlangıç döneminde, işsizlik ve toplu iş sözleşmesi değişkeni beklentilerle uyumlu bir şekilde artarak yanıtlamıştır. Grev nedeniyle işine son verilenlerin olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, ilgili yasaya göre, grev süresince iş sözleşmeleri askıda kalması da işsizliği artıran bir faktördür. Grev süresince toplu iş sözleşme sayısının birinci dönemden itibaren artışı toplu pazarlık sürecinin uzlaşmayla sonuçlandığını ve grevlerde geçirilen sürenin kısa olduğunu belirtmektedir. Başlangıç döneminde grevlerin kendi şokuna verdiği daraltıcı tepkiden dolayı, grevlerin yaygın olmayacağı yönündeki beklentileri güçlendirdiği, dolayısıyla bileşik öncü gösterge değişkeninin artarak yanıt vermesine yol açtığı görülmüştür. Toplu iş sözleşmesinin kapsadığı işçi sayısı ise, başlangıç döneminde grevlere tepkisiz kalmış, takip eden dönemde azalmıştır. Buradan, toplu pazarlık sürecinin grevle sonuçlanması durumunda, sözleşme kapsamı içine giren çalışan sayısının azaldığı anlaşılmaktadır. İşyerinde çalışanların farklı özlük haklarına sahip olması anlamına gelen bu gelişme çalışma barışı açısından riskli bir durum ortaya çıkarmaktadır.

C- Varyans Ayırıştırması

Analizin bu aşamasında, modeldeki her bir değişkenin öngörü hata varyansını, diğer değişkenlerin şoklarına ve kendi şoklarına bağlı olarak açıklayan varyans ayırıştırmasına yer verilmiştir. Tahmin edilen VAR modelinden elde edilen varyans ayırıştırması sonuçlarının sunulduğu Tablo

Grafik 2. Grev Değişkeninin Hata Terimlerinde Meydana Gelen 1 Standart Sapmalılık Genelleştirilmiş Etkisine Diğer Değişkenlerin Verdiği Tepkiler

6'da, bütün değişkenlerin öngörü hata varyansının temel kaynağı öncelikle kendi şoklarıdır. İşsizliğin varyans bölüşümünde, değişkenlerin payı onuncu döneme kadar artarak devam etmiş olup, sonraki dönemlerde değişmeden kalmıştır. Tablo 6'dan da takip edilebileceği gibi, onuncu dönemde işsizlikteki değişimin yaklaşık olarak %7'si toplu iş sözleşmesinden, %10'u grevlerden, %12'si toplu iş sözleşmesinin kapsadığı işçi sayısından, %8'i ise bileşik öncü göstergesinden kaynaklanmıştır.

Analizden elde edilen bulgular ışığında, toplu iş sözleşmesi sürecinin iyi yönetilebilmesi durumunda, hem grevlerden kaynaklanan işsizliğin azaltılması, hem de diğer değişkenlerden kaynaklanan işsizliğin

azaltılmasının mümkün olabileceği anlaşılıyor. Bu da büyük ölçüde toplu iş sözleşmesinde tarafların uzlaşmacı bir tutum sergilemesine bağlı olacaktır. Bunun aksine bir tutumun sergilenmesi durumunda, işsizliği doğuran esas faktörlere yeni faktörler eklenmiş olacak, bu ise çalışanlar açısından istihdam edilebilme olanaklarını kısıtlayacaktır.

Tablo 6. *Varyans Ayırıştırması*

Değişkenler	Dönem	<i>diss</i>	<i>tis</i>	<i>dgre</i>	<i>kis</i>	<i>dsue</i>
<i>diss</i>	1	100	0	0	0	0
	5	65.30	6.47	9.64	10.67	7.90
	10	62.62	7.02	10.06	12.19	8.08
	15	62.15	7.38	10.06	12.24	8.15
	20	62.10	7.39	10.06	12.27	8.15
<i>tis</i>	1	3.25	96.74	0	0	0
	5	8.88	75.29	3.25	8	4.55
	10	8.79	73.51	3.81	9.19	4.68
	15	8.88	73.09	3.84	9.43	4.74
	20	8.88	73	3.84	9.51	4.75
<i>dgre</i>	1	0.54	0.05	99.40	0	0
	5	5.58	37.03	45.63	7.87	3.86
	10	5.88	37.04	44.7	8.52	3.78
	15	6.04	36.95	44.6	8.56	3.82
	20	6.051	36.96	44.58	8.56	3.83
<i>kis</i>	1	1.27	42.71	2.99	53	0
	5	9.55	34.71	5.46	48.32	1.94
	10	9.23	35.59	5.18	47.47	2.51
	15	9.39	35.29	5.18	47.42	2.70
	20	9.40	35.23	5.17	47.42	2.75
<i>dsue</i>	1	6.05	36.96	44.58	8.566	3.83
	1	16.24	0.01	15.19	10.14	58.40
	5	15.25	1.95	19.91	19.74	43.13
	10	15.86	2.85	19.64	19.92	41.69
	15	16.01	2.99	19.50	20.03	41.46
20	15.98	3.04	19.48	20.05	41.42	

SONUÇ

Bu çalışmada, 2000 yılı sonrası dönemde, Türkiye’de toplu iş sözleşmeleri ve grevlerin işsizliğe etkisi VAR yöntemiyle araştırılmıştır. Araştırılan dönem, hem uygulanan ekonomi politikaları bakımından, hem de siyasal istikrar bakımından önceki yıllardan farklıdır. Mali disipline bağlı kalınması ve enflasyonla mücadelenin bütün dönemler itibarıyla sürdürülmesi, toplu pazarlık aşamasında tarafların daha kolay uzlaşmasını sağlayacak bir ortamın oluşmasını sağlamıştır.

Analizin etki-tepki fonksiyonları kısmından elde edilen bulgulara göre,

başlangıç dönemi ve takip eden dönemde, yani kısa dönemde, toplu iş sözleşmelerine işsizlik ve grevler azalarak yanıt vermiştir. Bu, tarafların çalışma ilişkilerini belirleyen toplu iş sözleşmelerinin uyum içinde sonuçlanması ve doğabilecek grevleri önlemesi toplumdaki iktisadi aktörlerin beklentilerini olumlu etkileyecektir. Bileşik öncü göstergenin artış yönünde tepki vermesinin bundan olduğu düşünülmektedir. Türkiye ekonomisi için yeni dönem olarak nitelendirilebilecek analiz dönemi bu açıdan değerlendirildiğinde; özellikle sosyal politika alanında önceki dönemlerden farklı olarak, toplu pazarlık sürecindeki gerginliklerin azalması ya da en azından bu alandaki olumsuz gelişmelerin ekonomik yaşam üzerindeki etkisinin düşük seviyede kaldığı anlaşılmaktadır. Başlangıç döneminde, grevlere, işsizlik ve toplu iş sözleşmelerinin artarak yanıt vermesi, beklentilerle uyumlu bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Grev süresince işine son verilenlerin olduğu sonucu çıkmaktadır. Bununla birlikte, grevlerin başlamasını takiben toplu iş sözleşmelerinin birinci dönemden itibaren artışı, toplu pazarlık sürecinin uzlaşmayla sonuçlandığını ve grevlerde geçirilen sürenin kısa olduğunu göstermektedir. Bu sonuç çalışma açısından önemli olup; 2000 sonrası dönemin toplu pazarlık süreci açısından uzlaşmanın daha fazla gerçekleştiği ve taraflar arasındaki gerilimin düzeyinin düştüğünü belirtmektedir.

İşsizliğin varyans bölüşümünde ise toplu iş sözleşmelerinin ve grevlerin payı onuncu döneme kadar artmasına rağmen, sonraki dönemlerde değişmeden kalmıştır. Varyans bölüşümünde, işsizlikteki değişimin temel kaynağının kendisi olduğu tespiti bir tarafa bırakılacak olursa, yaklaşık olarak %7'si toplu iş sözleşmelerinden ve %10'unun grevlerden kaynaklandığı bulgusu elde edilmiştir. İşsizliğin %17'sinin toplu iş sözleşmeleri ve grevlere bağlı olması, işsizliğin nedenleri ve işsizlikle mücadelede bilinen nedenlerin dışındaki sosyal politika uygulamaları kapsamında olan nedenlerin de düşünülmesini zorunlu kılmaktadır.

Sonuç olarak, analizden elde edilen bulgulara göre, işsizlik hem toplu iş sözleşmesine hem de grevlere duyarlıdır. Dolayısıyla işsizliği azaltmaya yönelik uygulanacak politikaların sosyal politikaları da kapsayacak şekilde ele alınmasını ve bunun yönetilebilir enflasyon düzeyiyle desteklenmesini gerekli kılmaktadır. Bu, hem reel ücretler üzerindeki baskının azalmasını sağlayarak toplu pazarlık sürecinin sadece ücret pazarlığı hedefine yoğunlaşmamasına neden olacak; hem de işsizlikle mücadelenin daha kolay yapılmasını temin edecektir.

Kaynakça

- Aidt, Toke ve Zafiris Tzannatos (2002), “Unions and Collective Bargaining, Economic Effects in a Global Environment”, *Directions in Development*, World Bank, Washington.
- Aktakas, Başak Gül (2013), “Post Keynezyen İktisat: Ücret Belirlenimi ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Uygulama”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof.Dr. Mehmet Fatih Cin.
- Charezma, Wojciech ve Derek. F. Deadman (1993), *New Directions in Econometric Practice USA: Edward Elgar*.
- Çetintaş, Hakan; Şenkal, Abdülkadir ve Halit Başel (2008), “Unionization, Unemployment and Economic Growth; Case of Turkey”, *Serbian Journal of Management*, 3(2), 157-170.
- Davidson, Russell ve James G. Mackinnon (1993), “Estimation and Inference in Econometrics”, (London: Oxford University Press).
- Demircioğlu, Murat ve Tankut Centel (2009), *İş Hukuku, Bireysel İş Hukuku Toplu İş Hukuku*, (Gözden geçirilmiş onüçüncü baskı), (Beta Basım, İstanbul).
- Dickey, David A. ve Wayne A. Fuller (1979), “Distribution of the Estimates for Autoregressive Time Series with a Unit Root”, *Journal of the American Statistical Association*, 74: 427-431.
- Ebell, Monique ve Christian Haefke (2004), “The Missing Link: Product Market Regulation, Collective Bargaining and the European Unemployment Puzzle”, 2004 Meeting Papers, Society for Economic Dynamics.
- Enders, Walter (1995), *Applied Econometric Time Series*, (New York: John Wiley and Sons Inc).
- Greene, William H. (1993), “Econometric Analysis”, 2nd edition Englewood Cliffs, New Jersey Prentice Hall.
- Gujarati, Damodar N. (1995), *Basic Econometrics*, (3 Baskı), McGraw-Hill,
- Johansen, Soren (1995), “Likelihood Based Inference in Cointegrating Vector Autoregressive Models”, (New York: Oxford University Press).
- Kayacan, Yalçın (2004), “Grevlerin Ekonomik Etkileri: 1963-2000 Türkiye Örneği”, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Rahmi Yamak.
- Lütkepohl, Helmut (1991), “Introduction to Multiple Time Series Analysis”, Springer-Verlag, Berlin.
- Nickell, Stephen ve Richard Layard (1999), “Labor Market Institutions and Economic Performance”, *Handbook of Labor Economics*, 1, 3, 46, 3029-3084, Elsevier.
- OECD (1997), *Economic Performance and the Structure of Collective Bargaining*, Employment Outlook, Paris, [<http://www.oecd.org/els/emp/2080431.pdf>] (22.03.2013).
- Peker, Osman ve Mehmet Bölükbaş (2012), “An Empirical Analysis of the Factors Determine Unemployment in Turkey”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 26, 3-4, 33-43, Erzurum.

- Pencavel, John (1999), “The Role of Labor Unions in Fostering Economic Development” World Bank Policy Research Working Paper, 1469, 1-27.
- Pesaran, Hashem M. ve Yongcheol Shin (1998), “Generalized Impulse Response Analysis in Linear Multivariate Models”, *Economics Letters*, 58, 17-29, Cambridge, UK.
- Phillips, Peter C. B. ve Pierre Perron (1988), “Testing for a Unit Root in Time Series Regression”, *Biometrika*, 75 (2): 336-346.
- Seyfettinoğlu, Ümit K.; Mert, Mehmet, ve Damla Duman Ayoğlu (2009), “Türkiye’de Grevler ve İşsizlik”, I. Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu, 22-23 Ekim, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Sims, Christopher A. (1980), “Macroeconomics and Reality”, *Econometrica*, 48, 1-49.
- Şahin, Hasan (2002), “Poisson Regresyon Uygulaması: Türkiye’deki Grevlerin Belirleyicileri 1964-1998”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 5, 173-180.
- TCMB (2013), Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, [<http://evds.tcmb.gov.tr/cbt.html>] (18.03.2013).
- TCMB (2015), Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, [<http://evds.tcmb.gov.tr/cbt.html>] (03.07.2015).
- Traxler, Franz ve Bernd Brandl (2009), “The Economic Effects of Collective Bargaining Coverage: A Cross-National Analysis”, Global Union Research Network (GURN), International Labor Organization, Geneva.
- TÜİK (2013), İstatistiki Göstergeler, [<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=istgosterge>] (15.03.2013).
- TÜİK (2015), İstatistiki Göstergeler, [<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=istgosterge>] (03.07.2015).
- Vedder, Richard ve Lowell Gallaway (2002), “The Economic Effects of Labor Unions Revisited”, *Journal of Labor Research*, 23(1), 105-130.